

KAKO DO BUDŽETA ZA GRAĐANE?

**Ovaj priručnik nastao je u okviru
„ Programa održivosti civilnog
društva - CSSP “
Sektor upravljanja javnim finansijama,
planiranje i izvršenje budžeta.**

Ovaj priručnik stavljamo na raspolaganje svim zainteresiranim građanima i građankama, organizacijama civilnog društva, predstavnicima svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, državnim službenicima i medijima.

Prijedloge i sugestije nam možete slati na info@cpi.ba
Elektronski verziju priručnika možete pronaći na našoj internetskoj stranici
www.cpi.ba.

Zahvaljujemo se Američkoj agenciji za međunarodni razvoj (USAID) na podršci u realizaciji i štampanju ove brošure.

Zahvaljujemo se Razvojnoj agenciji „EDA“ na razmjeni iskustava i znanja pri izradi Budžeta za građane u Bosni i Hercegovini.

Fotografije preuzete i prilagođene od „International budget partnership“

Fondacija
„Centar za zastupanje građanskih interesa“

PRIRUČNIK ZA IZRADU BUDŽETA ZA GRAĐANE „KAKO DO BUDŽETA ZA GRAĐANE“

SADRŽAJ:

1. Uvod

- 1.1 Šta je „Budžet za građane“
- 1.2 Zašto je ovaj dokument potreban, odnosno neophodan
- 1.3 Preporuke za izradu Budžeta za građane u Bosni i Hercegovini

2. Kriteriji i sadržaj Budžeta za građane

- 2.1 Opći kriteriji koje bi trebao zadovoljavati svaki "Budžet za građane"
- 2.2 Sadržaj budžeta za građane
- 2.3 Dodatne smjernice za izradu Budžeta za građane

3. Proces izrade Budžeta za građane

- 3.1 Koraci u pripremi Budžeta za građane
- 3.2 Faze u izradi Budžeta za građane

4. Primjeri upitnika za ispitivanje stavova građana

5. Literatura

1 Uvod

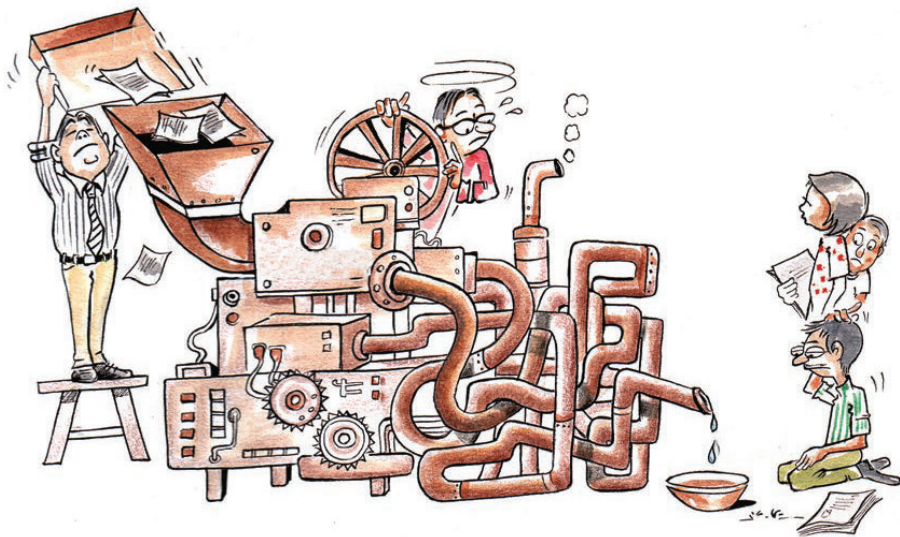
1.1 Šta je „Budžet za građane“?

Budžet za građane je dokument koji na jednostavan i razumljiv način objašnjava građanima budžet, budžetske termine, koji nivo vlasti je odgovoran za obavljanje različitih nadležnosti i pružanje usluga, kratak redoslijed aktivnosti i tok budžetskog procesa prema budžetskom kalendaru, kao i mehanizme za uključivanja građana.

Obzirom da se budžet puni novcem građana, vlast je dužna da objavljuje i učini javnim detaljne finansijske izvještaje o tome kako se novac iz budžeta troši. Problem predstavlja činjenica da su izvještaji koji se objavljuju u budžetskom procesu veoma obimni, kompleksni, pisani jezikom struke, i teško razumljivi čak i onima koji posjeduju određeno predznanje iz oblasti javnih finansija. Upravo zbog kompleksnosti samih dokumenta, građani neće imati ništa jasniju sliku o tome kako vlast planira prikupiti i trošiti javni novac, i nakon što su imali priliku analizirati budžetske dokumente. Ukoliko građani nisu u mogućnosti da razumiju objavljene dokumente, onda neće biti ni u mogućnosti da postavljaju pitanja i traže odgovornost vlasti.

"Budžet za građane" je prezentacija budžeta koja nije pisana jezikom struke, on može imati veoma različite forme, ali njegova glavna karakteristika je da mora biti kreiran tako da je razumljiv što široj populaciji. "Budžet za građane" je u nekom smislu zapravo pojednostavljena verzija budžeta, koje je kreirana kako bi olakšala njegovo razmatranje. Svrha ovog dokumenta je da proširi znanje građana o javnim finansijama i ohrabri ih da postanu relevantan faktor u budžetskom procesu.

"Budžet za građane" najčešće podrazumijeva pojednostavljenu verziju prijedloga budžeta ili usvojenog budžeta, mada bi zapravo svi budžetski dokumenti mogli i trebali imati svoje pojednostavljene verzije koje bi bile razumljive građanima.

1.2 Zašto je ovaj dokument potreban, odnosno neophodan?

Osnovni razlog bio bi predstavljanje planova trošenja javnog novca građanima, kao i omogućavanje njihovog aktivnog učešća u budžetskom procesu.

Prijedlog budžeta objavljen u formi Budžeta za građane objavljen na početku budžetskog ciklusa i dostavljen građanima kao materijal za javnu raspravu, pomogao bi svim zainteresiranim građanima da se uključe i svojim prijedlozima doprinesu usmjeravanju javnog novca prema njihovim potrebama. Usvojen budžet objavljen u formi Budžeta za građane bi pokazao građanima kako i u koje svrhe se troši javni novac i omogućio bi im da pozovu vlasti na odgovornost.

Budžet za građane potreban je i vlastima u Bosni i Hercegovini, jer je njegovo objavljivanje vezano za ocjenjivanje transparentnosti vlasti te jača njen legitimitet. Izradom i objavljivanjem budžeta za građane, podiže se nivo transparentnosti i odgovornosti javne uprave, kroz povećanu informiranost građana o nadležnostima svakog nivoa vlasti i uključivanje građana u proces planiranja i trošenja javnih sredstava.

Riječ je o praksi koju već uspješno primjenjuju neke od jedinica lokalne samouprave u BiH, npr. Gradovi Zenica, Tuzla, Bijeljina, i koja konkretno doprinosi postizanju dodatne transparentnosti gradske uprave i jačanja povjerenja građana u institucije vlasti. Budžet za građane se izrađuje i u Zeničko Dobojskom Kantonu. Na entitetskom nivou za 2018. godinu Budžet za građane izradila je Republika Srpska. Na nivou institucije Budžet za građane u BiH izrađuje Ured kordinatora za reformu javne uprave.

1.3 Preporuke za izradu Budžeta za građane u Bosni i Hercegovini

Fondacija CPI je u saradnji sa organizacijom International Budget Partnership izvršila *Istraživanje otvorenosti budžeta* na nivou države Bosne i Hercegovine i jedan od razloga za relativno nisku ocjenu Bosne i Hercegovine je nedovoljna transparentnost i nisko učešće građana u budžetskom procesu, između ostalog uzrokovano i nedostatkom Budžeta za građane.

Izrada i objavljivanje Budžeta za građane proizilazi i iz članstva Bosne i Hercegovine u inicijativi Partnerstvo za otvorenu vlast koja od država članica zahtijeva visok stepen fiskalne transparentnosti.

Uvođenjem prakse izrade budžeta za građane, doprinijeti će se ispunjavanju pretpostavki za unaprjeđenje najmanje tri od šest reformskih oblasti, a to su:

- 1. Javne finansije, oporezivanje i fiskalna održivost** – uključivanje građana u proces planiranja budžeta i monitoring izvršenja budžeta doprinijeti će višem nivou fiskalne odgovornosti vlasti u trošenju javnih sredstava;
- 2. Reforma javne uprave (dostizanjem modernijeg, kompetentnijeg, transparentnijeg, efikasnijeg, ekonomičnijeg i odgovornijeg nivoa, javna uprava će poboljšati pružanje javnih usluga i ostvariti uštede)** – kroz izradu budžeta

za građane kao obaveznog dokumenta dostupnog građanima, omogućava se praćenje odgovornosti vlasti u provođenju planiranih politika, te postiže transparentnija, odgovornija i efikasnija javna uprava;

3. Vladavina prava i dobro upravljanje (na svim nivoima vlasti u BiH potrebno je uložiti dodatne napore da se vrati povjerenje građana u institucije vlasti, te da na taj način smanjiti nivo korupcije) - uvođenjem obaveze pripreme i dostavljanja budžeta za građane, građanima će se pružiti prilika da preuzmu aktivnu ulogu u praćenju trošenja javnih sredstava i da na taj način direktno doprinesu prevenciji korupcije u javnom sektoru.

Imajući u vidu da je cilj provođenja Reformske agende postizanje napretka Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji, odnosno, usaglašavanje pozitivnih propisa i praksi s pravnom stečevinom EU, važno je istaći da je način uključivanja građana u demokratske procese putem budžeta za građane praksa koju primjenjuju institucije Evropske Unije.

Ugovorom o Evropskoj Uniji (članovi 10. i 11.) svakom građaninu je obezbijeđeno pravo da učestvuje u demokratskom životu EU; institucije Unije bi građanima i predstavničkim udruženjima trebale pružiti priliku da obznanе i javno razmijene svoja stajališta u svim područjima djelovanja Unije, te sa njima održavaju otvoren, transparentan i redovan dijalog. Poreski obveznici zemalja članica imaju pravo na jasan pregled odakle se i na koji način EU finansira, a podaci su dostupni online za EU i za svaku zemlju pojedinačno. U cilju što potpunije informisanosti građana EU, Generalna direkcija Evropske komisije za budžet, izdaje u sažetoj formi brošuru "Budžet na prvi pogled" (Budget at Glance).

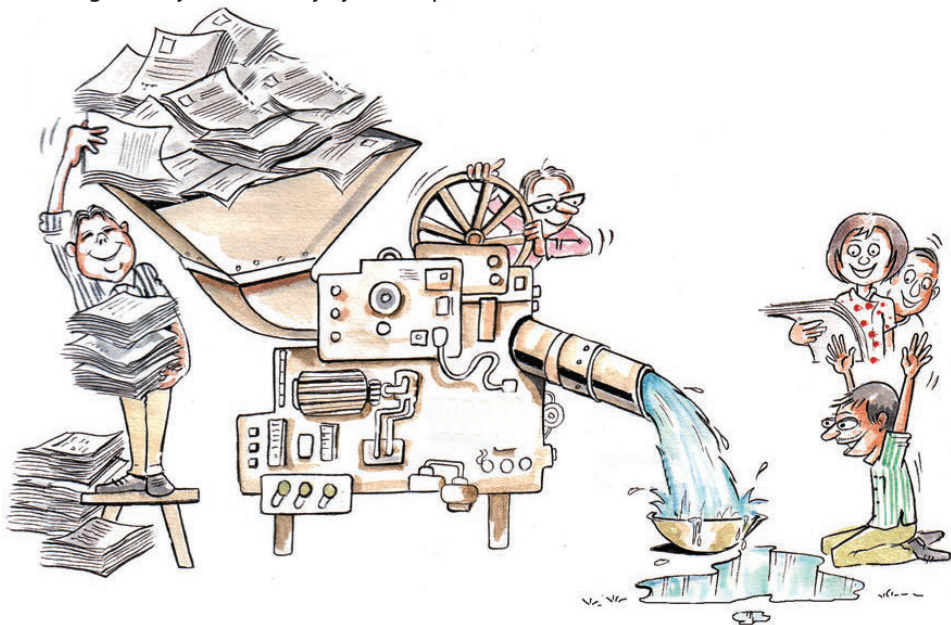
Preporuka Vijeća Evrope REC(19)2001- o učešću građana u javnom životu na lokalnom nivou, preporučuje Vladama (članica) da promovišu politiku participacije/učešća građana u javnom životu na lokalnom i gdje je primjenjivo regionalnom nivou. U svojoj preambuli, REC (19)2001 podsjeća da učešće građana čini okosnicu demokratske ideje, te da pravo građana da učestvuju u donošenju važnih odluka iz kojih proističu dugoročne obaveze ili opredeljenja koja se kasnije ne mogu promijeniti, a koje pogađaju većinu građana, predstavlja jedan od principa demokratije koji je zajednički za sve zemlje članice Vijeća Evrope.

Objavljivanjem budžeta za građane bi, pored postizanja višeg stepena transparentnosti trošenja javnih sredstava, došlo i do višeg stepena transparentnosti rada vlada entiteta, vlada kantona, te uprava gradova i općina, kroz tzv. proaktivnu transparentnost a koja, u skladu sa *Konvencijom Vijeća Evrope o pristupu službenim dokumentima (CETS br. 205) („Službeni glasnik BiH - Međunarodni ugovori“ br. 10/11)*, podrazumjeva objavljivanje javnih dokumenata na vlastitu inicijativu javnih tijela u interesu promoviranja transparentnosti i efikasnosti javne administracije, kao i podsticanja informisanog učešća javnosti u vezi s pitanjima od javnog interesa.

2 Kriteriji i sadržaj Budžeta za građane

2.1 Opći kriteriji koje bi trebao zadovoljavati svaki "Budžet za građane":

- Trebao bi biti objektivni dokument koji tumači vladine politike i programe, bez bilo kakvih političkih konotacija;
- Trebao bi biti napisan tako da se na umu ima da je namijenjen široj populaciji, dakle treba biti pisan razumljivim i jednostavnim jezikom - bez korištenja stručnih termina;
- Trebao bi sadržavati jednostavne i slikovite tabele, grafikone i dijagrame koji prikazuju prihode, rashode, javni dug za tekuću budžetsku godinu i prethodne dvije, raspodjelu sredstava po funkcijama, ministarstvima, programima, vrste prihoda, izdvajanja za glavne socijalne programe itd;
- Trebao bi biti samostalan dokument, tako da čitatelji ne moraju biti upoznati sa sadržajem ostalih budžetskih dokumenta da bi razumjeli budžet;
- Trebao bi biti fokusiran na programe, ciljeve i sadržaj budžeta.
- Trebao bi ispunjavati i niz drugih kriterija kao što su sveobuhvatnost, objektivnost, pouzdanost, relevantnost, pravovremenost, lakoća razumijevanja itd.;
- Trebao bi biti distribuiran u isto vrijeme kada vlada predstavlja godišnji budžet zakonodavcu. Važno je da javnost bude pravovremeno uključena u raspravu o budžetu, kako bi imala priliku da utiče na odlučivanje zakonodavne vlasti ukoliko se to pokaže potrebnim;
- Trebao bi biti masovno distribuiran, a to podrazumijeva široku i kreativnu upotrebu različitih kanala komunikacije. Izradu budžeta za građane kao obaveznog dokumenta dostupnog građanima, omogućava se praćenje odgovornosti vlasti u provođenju planiranih politika, te postiže transparentnija, odgovornija i efikasnija javna uprava;

2.2 Sadržaj budžeta za građane

Budžet za građane obavezno sadrži sljedeće podatke:

1. Rječnik budžetskih termina i kratak opis aktivnosti, mehanizme uključivanja građana i nadležnosti prema budžetskom kalendaru
 2. Makroekonomske projekcije i prognoze za naredne dvije godine
 3. Strukturu prihoda i primitaka za tekuću budžetsku godinu (sažeto i u poređenju sa prethodne dvije godine)
 4. Strukturu rashoda i izdataka za tekuću budžetsku godinu po funkcionalnoj klasifikaciji (sažeto i u poređenju sa prethodne dvije godine)
 5. Podatke o zaduživanju u tekućoj godini sa navedenom svrhom zaduživanja
 6. Spisak kapitalnih investicija, osnovne kriterije za odabir investicija i njihove izvore finansiranja
 7. Kontakt podatke, dostupnost budžeta za građane i informacije o drugim budžetskim dokumentima.
- Budžet za građane može sadržiti i druge relevantne informacije od interesa za građane.

2.3 Dodatne smjernice za izradu Budžeta za građane

Kada govorimo o samom sadržaju "Budžeta za građane" postoji nekoliko generalnih odrednica o tome šta bi navedeni dokument trebao sadržavati:

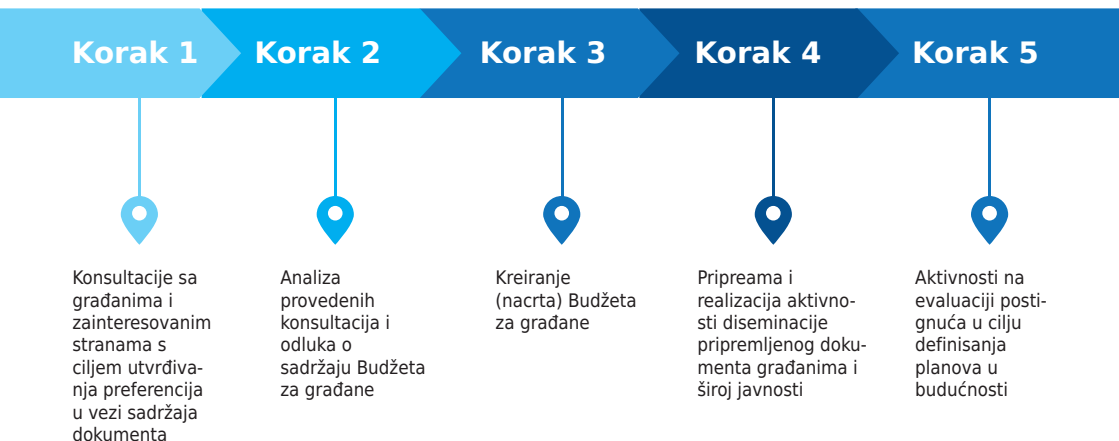
- U uvodnom dijelu kratko pojašnjenje o tome šta je zapravo "Budžet za građane" i koja je svrha njegovog objavljivanja.
- Sadržaj budžeta za građane uključuje pojašnjenje samog budžeta, budžetskih termina, ko finansira određene nadležnosti i poslove, kratak redoslijed aktivnosti i tok budžetskog procesa prema budžetskom kalendaru, sa posebnim akcentom i ulogom građana, tj. kada se oni mogu aktivno uključiti u ovaj proces.
- Podaci i informacije u budžetu za građane trebaju biti relevantni u smislu sadržajne vrijednosti (tačni, pouzdani, vjerodostojni i pravovremeni) i načina prezentacije građanima, dostupni na vrijeme, razumljivi širokoj javnosti i organizirani na način da se mogu jednostavno pronaći (npr. u tabelama).
- Trebalo bi prikazivati ukupnu visinu prihoda i strukturu prihoda, ukupnu visinu rashoda i strukturu rashoda, informacije o dugu i servisiranju duga, informacije o vanbudžetskim fondovima, državnim garancijama, informacije o glavnim kapitalnim projektima, izdvajanja po određenim funkcijama (socijalna zaštita, poljoprivreda, obrazovanje, okoliš itd.).
- Pri izradi informacija o prihodima, rashodima i kapitalnim investicijama potrebno je voditi računa da su predstavljene one stavke za koje su građani najviše zainteresirani (npr. obrazovanje, infrastruktura, određeni projekti i sl.). Kod kapitalnih ulaganja mogu se navesti izvori finansiranja, te da li će nova investicija donositi prihode i kolike (ako je takva vrsta investicije).
- Budžet za građane obuhvata i makroekonomske projekcije i prognoze za naredne dvije godine, na način da su prikazane informacije o projekcijama prihoda i primitaka sa kratkim obrazloženjem, projekcije rashoda i izdataka

sa naznakom koje se kapitalne investicije planiraju, te zaduženja, svrhu zaduženja i dinamiku otplate duga.

- Strukturu prihoda i primitaka za tekuću budžetsku godinu treba prikazati sažeto i u poređenju sa prethodne dvije godine. Kod prihoda nije potrebno analitički prikazivati prihode, nego podijeliti ih u nekoliko grupa na primjer: prihodi od indirektnih poreza, prihodi od direktnih poreza i ostali prihodi.
- Posmatrajući rashode, takođe je dovoljno da se prikažu u nekoliko grupa (grupe se mogu prema potrebi detaljnije raščlaniti) kao na primjer: tekući rashodi, kapitalna ulaganja i drugi rashodi.
- Podaci o zaduživanju koji se odnose na budžetsku godinu trebaju biti prikazani sa navedenom svrhom zaduživanja i projekcijama otplate. Podaci o zaduživanju mogu se prikazati za prethodne dvije godine u cilju praćenja trenda zaduživanja.
- Rokovi za izradu budžeta za građane prate budžetski kalendar. U "Budžetu za građane" trebale bi biti naznačene i nove budžetske mjere koje su uvedenu, kako će one utjecati na prikupljanje prihoda, rashode, te kako će one doprinijeti da se ostvare zacrtani vladini prioritetni.
- "Budžet za građane" trebao bi imati naznačeno gdje je moguće pronaći dodatne informacije, rječnik budžetskih pojmova i kontakt informacije.

3 Proces izrade Budžeta za građane

3.1 Koraci u pripremi Budžeta za građane

3.2 Faze u izradi Budžeta za građane

Postupak izrade BzaG¹ prati budžetski kalendar izrade Budžeta , a može se odvijati u sljedećim fazama:

I

Formiranje Tima za izradu BzaG, zaduženog za provođenje cjelokupne procedure i kreiranje potrebnih dokumenata (upitnika, vodiča) za izradu BzaG, uključujući provođenje konsultacija sa građanima, obradu i analizu rezultata, utvrđivanje sadržaja i izgleda BzaG, procedure štampanja i distribucije BzaG. Tim se sastoji od predstavnika Službe za budžet, službi u čijoj nadležnosti je rad sa NVO sektorom, mjesnim zajednicama i odnosi s javnošću, te službi koje su kvantitativno najveći budžetski korisnici. Aktom kojim se formira Tim iz prethodnog stava imenuje se koordinator Tima iz reda članova kao predstavnika navedenih službi. Koordinator Tima rukovodi svim aktivnostima Tima za izradu BzaG. Uprave su dužne da sarađuju sa članovima Tima za izradu BzaG, te da dostave odgovarajuće podatke i provedu mjere koje od njih traži navedeni Tim ili Služba za budžet i finansije, a u cilju provođenja procedure čiji je rezultat dokument BzaG.

II

Animiranje građana putem udruženja, MZ i NVO da iskažu svoje potrebe u fazi podnošenja zahtjeva budžetskih korisnika prema propisanoj instrukciji, odnosno uputstvu Službe za budžet i finansije o načinu i elementima izrade Budžeta za narednu godinu;

III

Planiranje i provođenje konsultacija sa građanima i subjektima:

- Putem anketiranja građana
- Putem anketiranja NVO-a,
- Organiziranjem fokus grupa

U vezi sa budućim sadržajem BzaG, Tim za izradu BzaG, će imati u vidu potrebnu okvirno zadanu strukturu:

- Informacije o prihodima - utvrđivanje stavova o predstavljanju prihoda za koje su građani najzainteresovaniji,
- Informacije o rashodima - utvrđivanje stavova o predstavljanju rashoda za koje su građani najzainteresovaniji,
- Prioriteti u raspodjeli i potrošnji - utvrđivanje najvažnijih budžetskih rashoda koji građani žele da budu predstavljeni u dokumentu BzaG,
- Sektorski podaci i informacije o ciljanim programima - utvrđivanje najvažnijih funkcija tj. sektora u okviru nadležnosti u okviru kojih građani žele da saznaju više o ciljanim programima/projektima.

IV

Obrada i analiza rezultata konsultacija i anketa

V

Donošenje odluke o sadržaju BzaG, čiji nacrt će okvirno sadržavati slijedeće elemente:

- Uvodna riječ

- Ukratko o svrsi dokumenta BzaG,
- Kratak opis nadležnosti,
- Opis procesa pripreme, usvajanja i realizacije Budžeta
- Opći ekonomski okvir za narednu budžetsku godinu,
- Procjena prihoda za budžetsku godinu i struktura prihoda,
- Procjena rashoda za budžetsku godinu i struktura rashoda,
- Najvažniji kapitalni projekti i projekti za komunalnu infrastrukturu,
- Izdvajanja za pojedine funkcije (poljoprivreda, obrazovanje, socijalna zaštita, administrativni troškovi, itd.) u skladu sa prioritetima koje su definisali građani
- Budžetski rječnik (terminologija),
- Kontakt informacije za povratne informacije od strane građana i upite.

Eventualni dodatni elementi navedenom sadržaju mogu biti definirani kao rezultat sprovedenih konsultacija sa građanima.

VI

Kreiranje nacrtu BzaG, pisanog jednostavnim, razumljivim jezikom za građane, sa adekvatnim ilustracijama (radi se nakon utvrđivanja Nacrta budžeta za narednu godinu) i animiranje građana za učešće u javnoj raspravi o Nacrtu budžeta;

VII

Izrada konačnog dokumenta BzaG nakon usvajanja Budžeta, objavljivanje i distribucija (putem web-site, lokalnih javnih institucija, štampanje brošure i distribucija po mjesnim zajednicma, promotivni događaji i dr, a u skladu sa materijalnim mogućnostima).

Budžet za građane je od neprocjenjivog značaja za ostvarivanje prava građana na informaciju kako se troši javni novac, s ciljem da se potakne njihov interes i ostvari veće učešće u donošenju odluka u budžetskom procesu.

Izradom Budžeta za građane vlasti bi pokazale odgovornost i transparentnost pri planiranju potrošnje javnog novca.

4. Primjeri upitnika za ispitivanje stavova građana:

Upitnik 1

1. Šta od navedenog je, po vašem mišljenju, prioritet raspodjele budžetskih sredstava?

- Povećanje plate administrativnim službenicima da bi bolje radili
- Formiranje fondova za podršku poljoprivredi
- Formiranje fondova za mlade poduzetnike
- Pomoć socijalno ugroženim kategorijama stanovništva
- Podsticanje privrede, odnosno ekonomskog razvoja
- Nešto drugo _____

2. Kojoj populaciji „Budžet za građane” treba da se obrati? (Odaberite željene odgovore sa predložene liste. Možete odabrati do 2 odgovora ukupno)

- Generalnoj populaciji
- Predstavnicima medija
- Predstavnicima nevladinog sektora
- Predstavnicima institucija
- Omladini
- Nezaposlenima
- Poljoprivrednicima
- Penzionerima
- Nešto drugo _____

3. Koje informacije u „Budžetu za građane” treba prioritetno predstaviti? (Odaberite željene odgovore sa predložene liste. Možete odabrati do 3 odgovora ukupno)

- Prihode i rashode po stavkama
- Rashode po organizacionim dijelovima (ministarstvima, službama)
- Plate zaposlenih u administraciji
- Prikaz kapitalnih investicija
- Zaduživanje i otplata dugova
- infrastruktura
- Socijalna zaštita
- Poljoprivreda
- Komunalne usluge
- Nešto drugo _____

4. Koje medije treba koristiti za informisanje zainteresovanih o budžetu i budžetskom procesu? (Odaberite željene odgovore sa predložene liste. Možete odabrati do 2 odgovora ukupno)

- Leci i drugi štampani materijali
- Javne prezentacije i okrugli stolovi
- Radio
- Televizija
- Internet prezentacija na portalu
- Socijalne mreže (Fejsbuk, Tviter, itd.)
- SMS i mobilne aplikacije
- Direktnu komunikaciju

5. Da li smatrate da podatke u okviru BzG treba predstaviti u vidu tabela?

- DA NE

6. Da li smatrate da podatke u okviru BzG treba grafički (i ilustrativno) predstaviti?

- DA NE

7. Označite kojoj starosnoj grupi pripadate?

- Od 18 do 30
- Od 30 do 45
- Od 45 do 60
- Više od 60

8. Vaš pol?

- M Ž

Ukoliko želite da dobijate informacije u vezi sa „Budžetom za građane“ za 2018. godinu, molimo da upišete svoju e-mail adresu.

Upitnik 2

Primjer ispitivanja stavova građana*2

OCJENA: 1-uopće ne zadovoljava, 2-ne zadovoljava, 3-djelimično zadovoljava, 4-zadovoljava, 5-u potpunosti zadovoljava, 0-ne znam/nije primjenjivo

Vrsta javne usluge	Karakteristika javne usluge	Ocjena
Vodovod i kanalizacija	Redovitost snadbjevanja vodom	
	Kvalitet vode	
	Stanje kanalizacione mreže (ako postoji)	
	Cijena vodovoda i kanalizacije	
Komunalna higijena	Čistoća naselja	
	Dostupnost mjesta za odlaganje smeća	
	Redovitost odvoza smeća	
	Kultura stanovnika u odlaganju smeća	
	Održavanja vodotoka (rijeka i potoka)	
	Cijena prikupljanja i odvoza smeća	
Kolektivno grijanje (ako postoji)	Urednost u snadbjevanju grijanjem	
	Kvalitet grijanja (adekvatna temperatura u stanu)	
	Cijena grijanja	
Usluge održavanja ulica, puteva, horizontalne i vertikalne signalizacije	Stanje ulica i puteva	
	Održavanje ulica i puteva	
	Zimsko održavanje ulice i puteva	
	Održavanje vertikalne i horizontalne signalizacije	
Javna rasvjeta	Pokrivenost javnom rasvjetom	
	Održavanje javne rasvjete	
Zelene površine i parkovi	Opće stanje zelenih površina i parkova	
	Održavanje zelenih površina i parkova	
	Raspoloživost i lokacija sportskih terena	
	Raspoloživost i lokacija dječijih igrališta	
	Volonterstvo u održavanju zelenih površina i parkova	
Groblja	Raspoloživost grobnih mjesta	
	Cijene grobnog mjesta	
	Održavanje grobalja/mezarja	
Javni prevoz	Kvalitet javnog prevoza	

Vrsta javne usluge	Karakteristika javne usluge	Ocjena
Javni prevoz	Pouzdanost (poštovanje reda vožnje)	
	Periodičnost (raspoloživost) prevoza	
	Dostupnost stajališta	
	Javni prevoz u večernjim satima	
	Cijena javnog prevoza	
Predškolsko obrazovanje	Dostupnost predškolskog obrazovanje	
	Kvalitet (opremljenost i održavanje) vrtića	
	Cijena	
Osnovno obrazovanje	Dostupnost škole (udaljenost)	
	Kvalitet obrazovanje	
	Prevoz đaka do škole (posebno ruralna područja)	
Srednjoškolsko obrazovanje	Raspoloživost zanimanja (obrazovnih profila)	
	Kvalitet obrazovanja	
	Prevoz učenika	
Biblioteka	Dostupnost biblioteka	
	Kvalitet sadržaja u okviru biblioteka	
Pristup internetskoj mreži	Dostupnost interneta kod kuće	
	Cijena internetske usluge	
Primarna zdravstvena zaštita	Dostupnost ambulante ili doma zdravlja	
	Kvalitet usluge	
	Redovnost usluge (periodičnost dolazaka ljekara i usluga)	
Socijalna zaštita	Dostupnost	
	Pravednost	
Usluga šalter sale	Dostupnost	
	Brzina	
	Kvalitet	

5. Literatura i korisni linkovi

*1 Postupak izrade BzaG, prilagođeno „UPUTSTVO ZA POSTUPAK IZRADE BUDŽETA ZA GRAĐANE GRADA ZENICE; <http://www.zenica.ba/gradska-uprava/budzet/budzet-za-gradane/>

*2 Prilagođeno, Primjena PULS metodologije u ispitivanju zadovoljstva građana javnim uslugama, E.Ahmetović et al. HKJU-CCPA, god. 14. (2014), br.3, str.571-610

1. <http://www.internationalbudget.org/opening-budgets/citizens-budgets/>
2. <http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/Citizen-Budget-Guide.pdf>
3. <http://www.budzetzagradjane.edapedia.net/>
4. <http://www.zdk.ba/budzet/itemlist/category/201-budzet-za-gradane>

- Ministarstvo finansija i trezora BiH www.trezorbih.gov.ba
- Federalno ministarstvo finansija www.fmf.gov.ba
- Ministarstvo finansija RS www.vladars.net
- Parlamentarna skupština BiH www.parlament.ba
- Narodna skupština RS www.narodnaskupstinars.net
- Parlamentarna skupština FBiH www.parlamentfbih.gov.ba
- Svjetska banka www.worldbank.org
- Direkcija za europske integracije Vijeća ministara BiH www.dei.gov.ba
- Centralna banka BiH www.cbbh.ba
- Hrvatski zavod za javne finansije www.ijf.hr